

Venetië, 14 september 1537

Een ijzige grondmist hing over de velden toen we voor het eerst naar Venetië galoppeerden. De opengesperde neusvleugels van de briesende paarden bliezen wolken stoom in de frisse ochtendlucht. Ik vlijde me tegen de warme hals van mijn hengst en snoof diep. Geen geur was me dierbaarder. Het was de geur van reizen. De geur van vrijheid. Toen de torens van Venetië in zicht kwamen, brandde de zon de laatste nevelslierten weg. Er kondigde zich een staalblauwe dag aan. De poortwachters zwaaiden mijn leraar, professor Giambattista da Monte, een goede morgen toe. In het spoor van zijn hoefslag draafde ik door een wirwar van straten en steegjes.

‘Hier is het, jongens, terminaal geval. Niks aan te doen, maar leerrijk.’

Professor Da Monte steeg gezwind van zijn zwarte ruïnen, nam het koffertje uit de zadeltas en leidde ons naar een verzakt pand met verduisterde ramen. Hij bukte zich, duwde de voordeur open, die sleepte over de lemen vloer, en keek even achterom.

‘Geen eer uit te halen, maar dat hoort bij ons vak.’

Ik keek nog even naar het afbladderende pleisterwerk en de verduisterde ramen, waarna ik Paolo en Rodolfo naar binnen volgde. In het donkere hol schoot iets tussen mijn snavelschoenen door. De stank van rattenpis en zweet sloeg me in het gelaat. In een reflex drukte ik mijn fluwelen pofmouw tegen mijn neus. Paolo en Rodolfo deden hetzelfde. Ondertussen had onze professor al een tweede deur geopend. In de achterplaats brandde een zwak kaarslichtje, dat nauwelijks licht gaf. Mijn ogen zagen aanvankelijk niets en ik schrok me dan ook wild toen in dat doodstille duister plots iets kraakte. Een donkere gedaante kwam kreunend overeind. ‘Dottore, dottore!’ hijgde een zwakke vrouwenstem. ‘Benvenuto.’

‘Ha, Julia, hoe gaat het met onze Theresia?’

‘Och, dottore, niet al te best. Ze kan het bed niet meer uit. O Santa Maria Gloriosa, dottore, het is een lijdensweg.’

‘Trek de blinden van dat raam open, Julia, zo kunnen we iets beter zien.’

‘Maar, dottore, dat zal mijn zus niet overleven. Ze verdraagt geen licht meer.’

‘Hebt u een grotere kaars?’

‘Si, si, dottore, ik haal er een.’

Dankzij de nieuwe kaars tekenden zich enkele contouren nauwkeuriger af. Niet echt spectaculair maar toch. In een ledikant lag een oude vrouw met uitgemergeld gezicht. Haar vingers haakten zich boven op de lakens in elkaar en omklemden een paternoster. Haar rechterduim wreef heen en weer over het kruisbeeld. Voor de rest vertoonde de vrouw weinig teken van leven. Professor Da Monte bukte zich over het ziekbed en legde zijn hand op haar voorhoofd. ‘Goed geslapen, Theresia?’ Buiten wat gerochel, hoorden we niets. Hij wenkte Rodolfo dichterbij. ‘Wat valt je op, Rodolfo?’

Rodolfo nam de pofmouw onder zijn neus vandaan en zei: ‘Stank.’

Professor Da Monte keek hem vernietigend aan. ‘In het bijzijn van zieken spreken we niet over stank, Rodolfo, maar over *foetor*. En waar komt die foetor vandaan?’

Zonder blad of pofmouw voor de mond te nemen antwoordde hij: ‘Van overal, professor.’

‘Goed, er hangen hier meerdere geurtjes in de lucht, maar wat valt het meest op?’

Rodolfo, die in het bijzijn van vrouwen altijd een spraakwaterval was, wierp een schuine blik naar mij. Ik gaf geen kik. Ook al omdat ik geen idee had.

‘Goed, het is voor studenten altijd even wennen, maar wie een goede neus heeft, kan hier naast schimmel, rattenpis en okselzweet ook een geur van versterf ruiken. Bij stervenden noemen we het nooit “versterf” maar *necrose*. En die andere geur, de eerder zwavelachtige, noemen we geen verettering maar *putrefactio*. Andreas,’ riep professor Da Monte me bij mijn naam, ‘waar komt die zwavelgeur vandaan?’ Ik boog me over de patiënte en wist onmiddellijk het antwoord. ‘Uit haar mond, professor.’

‘Juist, de putrefactie komt inderdaad uit de mond. Maar die *foe-*

tor ex ore, zoals we het voortaan zullen noemen, is geen ziekte. Het is een symptoom.’ Terwijl hij twee vingers op de polsslagader drukte, vroeg hij Paolo wat zoal de oorzaak kon zijn van *foetor ex ore*.

Paolo keek me vragend aan.

‘Tandbederf’, flapte ik eruit.

Professor Da Monte ontspande zijn gelaat in een hoogst zeldzame glimlach. ‘Tandbederf is inderdaad een van de oorzaken, Andries, maar voel eens aan haar voorhoofd.’

Ik drukte mijn handpalm erop. ‘Hoge koorts, professor.’

‘Droge, warme of vochtige?’

Het leek me een droge.

‘Goed, gaat tandbederf gepaard met hoge droge koorts, Andries?’

Ik moest eerlijk toegeven van niet.

‘Dan moet er een andere oorzaak zijn.’

Ondertussen kwam Julia met een dikke paaskaars binnen gesloft, die zo veel licht gaf dat onze ogen eraan moesten wennen. Professor Da Monte nam een spatel uit zijn koffertje en stak hem diep achter de tong in de keel. Een voor een liet hij ons een blik naar binnen werpen. Toen ik naar het vuurrode verhemelte keek dat bezaaid was met kleine gele stipjes, kwam er plots beweging in het lijf van Theresia. Ze sperde haar ogen wijd open, kokhalsde en van diep uit haar borstkas kwam een gerommel dat een seconde later als een vulkaan in alle richtingen explodeerde. Totaal niet voorbereid op een dergelijke braakreflex, kreeg ik slierten fluim op mijn wambuis en in mijn gezicht.

‘Die longen zien er niet zo best uit, Julia. Ze zitten vol drab. Heb je ergens een wasbekken?’

Julia slofte opnieuw het vertrek uit terwijl professor Da Monte zijn besmeurde cape over een stoel gooide. ‘Zo ver staan we dus’, wreef hij in zijn handen. ‘De oorzaak van de foetor is een keelontsteking, maar een arts mag zich niet blindstaren op het eerste wat hij ziet. Volgens mij zit de ontsteking dieper. Maar hoe diep?’

We namen aan dat dit een retorische vraag was.

Met opgestroopte mouwen en gebalde vuisten trommelde de professor ritmisch op de rug van Theresia. Roffel na roffel klopte hij de taaie slijmen en de kwalijke *humores*, de lichaamssappen, uit

de verste krochten richting luchtpijp, tot opnieuw een geroffel kwam aanzetten. 'Haast je, Julia!' Net op tijd wist ze het braaksel op te vangen in een grote braadslee. De aanblik van die geleiachtige omelet vergeet ik nooit.

'Dit ziet er mooi opgeklaard uit', zei Giambattista in een voor zijn patiënten altijd heilzaam optimisme. Paolo legde de zieke vrouw voorzichtig terug neer. 'Hoe staat het met de wond op de bips, Julia? Poeder je die om de zes uur in?'

'Si, si, dottore, tweemaal per dag, ik vergeet het niet.'

'Had ik niet driemaal gezegd, Julia? 's Morgens, 's middags en 's avonds?'

'Si, si, dottore, maar ik moet zo veel onthouden. Kompressen hier, poeder daar, mondspoeling, drankjes voor dit, en kruiden voor dat ...'

Terwijl Julia met de heen en weer schuivende omelet naar de keuken slofte, vroeg professor Da Monte ons waar de tweede *foetor*, de geur van necrose, vandaan kwam. Omdat niemand van ons het wist, trok hij de zieke een kwartslag opzij en gebod mij haar nachthemd naar boven te schuiven. Zo'n maankrater weefselversterf had ik nog nooit gezien. Vel en onderliggend vlees waren volledig weggeteerd. En het stonk verschrikkelijk. Professor Da Monte diepte een doosje uit zijn koffer en strooide een handvol poeder in de doorligwond. De krater zag wit van de kalk en stonk nadien veel minder.

'Voelt het zo beter, Theresia?'

'Spreekt ze al dagen niet meer, dottore', antwoordde Julia in haar plaats, terwijl ze de lakens instopte en de paternoster opnieuw tussen de vingers van haar zus wikkelde.

'Hier, om de twee uur een soeplepel van deze mondspoeling. Ze mag het ook doorslikken, het is een wondermiddel. En Julia, niet vergeten: driemaal per dag het witte poeder op de bips. De rest van de doos krijg je gratis omdat jij het bent.'

'Grazie, dottore, mille grazie. Wordt mijn zus nu beter?'

'Ik denk van wel, Julia. Al zal het van jouw zorgen afhangen.'

Ik stond als eerste terug buiten om een teug verse lucht te hapen en de zon te zien schijnen. Terwijl professor Da Monte in de beugels steeg, informeerde ik naar zijn uiteindelijke diagnose.

‘Zoals ik al zei, Andries, niks aan te doen. Het is geen simpele keelontsteking. Diep in haar longen zit een abces dat er met geen paardenmiddel uit te verwijderen is. Het zal haar binnen de kortste keren fataal worden. Wij artsen kunnen dan enkel nog zalven en troosten.’

‘Hoezo, enkel zalven en troosten?’ kaatste ik zijn woorden nogal opstandig terug. ‘Geneesheren moeten toch genezen?’

‘Oh, mijn beste Andries.’ Met zwier zwaaide hij zijn zwarte cape over de rug van zijn hengst. ‘Wacht tot vanmiddag. Een flegmone en een aderlating zijn altijd een succesnummer. Goed, maar nu roept de maag. Jullie zijn tot ... laten we zeggen drie uur vrij. Ik ga eten bij een oude vriend van me. Afspraak aan de Biblioteca op het San Marcoplein.’

In een wolk van stof verdween hij.

Rodolfo klom als eerste in het zadel. ‘Een paar stegen verder ligt een goede taveerne. Heerlijke kost. Rijden jullie mee?’

‘Waar die rosse stoot van jou opdient?’ plaagde Paolo terwijl hij zijn gewicht over zijn paard hees.

‘Bah, baahhh ... jaloers, hè?’ Rodolfo zag me de andere kant opgaan. ‘Hé, Andries, je gaat toch mee? Als je Veronica niet gezien hebt, heb je het allermooiste van Venetië gemist.’

Ik bedankte beleefd. Ik had andere plannen. Nu ik in Venetië was, wilde ik de beroemde Tiziano Vecellio opzoeken. Zijn atelier lag in de buurt, ergens aan de lagune.

‘Om de Onbevleete Ontvangenis van de Heilige Maagd te zien? Of Het Laatste Oordeel? Ach, kom,’ smaalde Rodolfo, ‘hier in Venetië is wel wat anders te beleven. In de Witte Duif bakken ze tien soorten pizza’s. Lekker deeg, stevig beleg, krokant randje ... O Dio mio ...’ Hij kuste de toppen van zijn vingers.

‘En alles ovenvers opgediend door dat rossige duifje van hem’, vulde Paolo aan, wat hem op een stevige por in zijn ribben kwam te staan.

‘In elk geval smakelijker dan dat stinkende roerei van Theresia’, riep hij mij nog na, maar ik antwoordde met een stofwolk.

Aan de Riva degli Schiavoni toomde ik mijn Spaanse hengst in en tuurde over het fonkelende water naar het eiland Mureno. In de

ijle lucht krijsten zeemeeuwen. Ik opende mijn jas om die te luchten.

De villa van Tiziano lag in een park van bloemen, wilde heesters en reusachtige cipressen. Ik bond mijn paard aan een ceder en liep omringd door de geur van oleanders, jasmijn en rozen op het atelier af. Driemaal liet ik de deurklopper op de bronzen plaat vallen. Geen reactie. Ik zwaaide de poort open. Rinkelend sloeg een glas aan scherven en pletsten verfborstels op de grond.

‘Per baccho! Stupido ...’ Een verwarde kop met twee ijsblauwe ogen keek me aan.

‘Ik had u niet ... Eh, scusi, signor’, schakelde ik over naar mijn beste Italiaans.

‘Madre mia. Onmogelijk!’ Boven de ijsblauwe ogen sloegen twee woeste wenkbrauwen op. ‘Ben jij een Vlaming?’

Ik stelde me voor als Andries Van Wesele uit Brussel.

Hij veegde zijn handen schoon aan een smerig doek en wreef de spatten uit zijn gezicht. ‘Uit Brussel? En toch Van Wesel?’

‘Ja, mijn voorouders zijn afkomstig uit Wesel. Vandaar.’

‘Madre mia, dat ligt niet ver van Kalkar, Andries. Mijn naam is Johan Stefaan van Kalkar.’ Hij gleed een hand door zijn verwilderde haardos. ‘Voor mijn vrienden kortweg Stefano.’ Hij sloeg zijn armen wild om me heen. ‘Sjonge, dat twee Vlamingen hier op elkaar moeten botsen! Wat kom je hier zoeken?’

Ik vertelde dat ik Maestro Tiziano wilde zien omdat ik zo veel over hem gehoord had en zijn werk bewonderde. Misschien kon hij me wat tekenles geven? Ik had een paar losse schetsen bij me.

Stefano zei dat Tiziano op dit moment ergens uit eten was met een professor uit Padua, iets wat hij wel vaker deed als hij een opdracht van iemand ontving. ‘De maag is volgens hem nog altijd de zetel van de ziel, Andries. En die ziel wil hij leren kennen voordat hij een eerste schets op doek zet.’

In het grote atelier hing een zware geur van terpentijn, verfmengsels en vernis. Ik wist niet waar eerst te kijken. Een viertal kleine schilderijen stonden op een ezel, ruwe schetsen lagen her en der verspreid en enkele grote taferelen met wolken en heiligen hingen aan de muur. Op enkele lange tafels stonden allerlei glazen potten, druipend van veelkleurige verftranen, met ertussen talloze smerige

schilderborstels en paletten vol bonte klodders. In een hoek zat iemand een stuk linnen over een spieraam te timmeren, in een andere plette een jongeling pigmenten in een vijzel. Twee mannen zaten half verscholen achter een doek. Stefano vroeg me of ik schilder wilde worden. Nee, het was me er enkel om te doen een figuur zo natuurgetrouw mogelijk in drie dimensies te tekenen.

‘Aha, perspectief! Niet eenvoudig, Andries. Je kunt het wel leren, maar dan ben je bij Tiziano aan het verkeerde adres.’

Hoezo? Hij wenkte me naar de afdeling Uitvoer. ‘Kijk, dit schilderij wordt morgen ingepakt en opgehaald. Het is het portret van Francesco Maria della Rovere, de hertog van Urbino.’

Het eerste wat me opviel, was de lichtreflectie op het harnas. Een staalharde, koude weerspiegeling, in enkele verfstrepen wit uitgevoerd. Toen ik in de ogen van de hertog keek, viel me diezelfde koelheid op. Ze straalden de meedogenloze vastberadenheid uit van een man die over lijken ging.

‘Dat heb je goed gezien, Andries, en dit is nu juist de grote kunst van Tiziano. Onze maestro gaat nooit rechtstreeks op zijn doel af. Hij schildert geen fletse portretten maar zoekt naar details, hoe subtiel ook, die het karakter en de ziel van een persoon versterken. Zoals die koude lichtflits op het harnas. Hetzelfde heeft hij gedaan in het portret van Della Roveres vrouw, Eleonora Gonzaga, de hertogin van Urbino. Kijk hier.’

‘Poeslief hondje onder het raam ...’

‘Nee, het is een Maltezer leeuwte, Andries! Tiziano tekent geen portretten maar kleurt karakters in. Met attributen zoals dat leeuwte en die vele pronkerige juwelen.’

‘Haar gelaat is wel mooi’, zei ik naar waarheid, ‘al die schakeringen van vlees.’

‘Om die *colore* is Tiziano nu juist bekend. Dat is zijn kunst, zijn magie. En daarom ben ik bij hem in de leer gegaan en niet ergens in Firenze, waar ze alleen oog hebben voor tekenen en aflijnen en weet ik veel wat ze nog allemaal onder *disegno* verstaan. Besef je nu dat je hier aan het verkeerde adres bent?’

Stefano wenkte me naar een andere hoek van het atelier en legde zijn arm op de lijst van een schilderij. Zijn ogen straalden. ‘Kijk,’

zei hij haast teatraal, ‘dit is Bella, het lievelingsmodel van mijn maestro. Zie je de robijnen, het gouddraad op het paarse fluweel en de opgestikte bloemen? Is ze niet om in te bijten?’

Tja, dat meisje had inderdaad een heel bekoorlijk gezicht.

‘Wacht, verbrand je ogen nog niet. Het mooiste komt nog.’ Tussen een onoverzichtelijke troep potjes, vuile penselen, paletten met aangekoekte verf, stukken marmer en half kapotte gipsen mallen, sprong hij via enkele treden naar een houten platform waar een afgedekt doek stond. Hij tilde een hoekje van de sluier op en trok het laken in één ruk weg.

‘Bella?’

‘Ja, zonder robijnen, gouddraad, opgestikte bloemen of wat dan ook. De Venus van Urbino. Het is nog niet af, maar je kan nu al zien dat het een meesterwerk wordt.’

Mijn blik ging van de hoge, stevige borsten naar haar blozende wangen en via haar smalle lippen terug naar haar tepels, de licht gewelfde buik, de verzonken navel tot haar geslacht waarop een kuise hand lag. Aan haar voeten lag een poezelig hondje te slapen.

‘La Donna nuda’, klonk het ergens uit de verte, en meteen lag de betovering aan scherven.

‘Niet op letten. Is Cristo’, siste Stefano tussen zijn tanden terwijl hij me de werktafel van Tiziano toonde. Het contrast tussen het gawe naakt en het bont bevlekte schildersmateriaal was overweldigend.

‘Hola, niks aanraken, Andries. Ik weet het, borstels zijn borstels, maar deze zijn magisch. Betoverd. Met dit varkenshaar zet Tiziano verf om in levend vlees.’ Hij trok het laken terug over het schilderij en liep het houten trapje af. ‘Kom, ik stel je aan Cristo Campagnolo voor, de man van de landschappen.’

‘De man van de landschappen?’

Stefano keek me verwonderd aan. Hij wenkte me naar het verste uiteinde van het atelier, waar een groot venster uitkeek op een bloementuin. Achter een groot paneel zat een artiest met forse wenkbrauwen en een verwilderde haardos. Met een fijn penseel haalde hij een cipres uit een hoogblauwe achtergrond.

‘Muilezelwerk, amico’, klonk zijn groet. ‘Heeft onze ouwe een nieuw groentje in dienst genomen, Stefano?’

Ik keek Stefano aan. ‘Nee, Cristo, dit is Andries, een vriend uit Vlaanderen. Wilde tekenles nemen bij Tiziano.’

‘Haha, hahaha ... tekenl... Nee toch, om je te bescheuren.’ De echo van zijn bulderende lach galmde tot in de verste uithoeken van het atelier. ‘Haha, die knul is goed, zeg ... Onze maestro die tekenles geeft aan ...’, Campagnolo onderbrak zichzelf en keek me recht in de ogen, ‘... aan zo’n keurig geschoren heertje?’

Onwillekeurig wreef ik mijn hand door mijn stoppelbaard terwijl Stefano me meetrok naar de achterzijde van het atelier. ‘Tja, die Cristo ... Een jongen uit de bergen. Beetje rotsig aan de buitenkant maar steengoed vanbinnen. Een natuurtalent. Hij zet de natuur in de grondlaag en penseelt er rotsen, bomen, gazons en bloempjes op. Alberto daar’, en hij wees me een andere schildersknecht aan, ‘is doofstom, maar niemand evenaart hem in het schilderen van gevogelte en allerlei dieren. Ernesto legt de gewaden in hun juiste plooi, en ik,’ klopte Stefano zich op de borst, ‘ik, Maestro Stefano Kalkar, kleur het vlees van de naakten in. Een schilderij is groepswork, Andries. Tiziano componeert enkel het gehele tafereel en rijft de centen binnen. Kom, daar drinken we iets lekker fris op.’

In de bloementuin ademde ik de zware terpentijnlucht uit en vulde mijn longen met oranjebloesem, kamperfoelie en jasmijn. Even aarzelde ik nog, maar ging dan toch de schetsmap halen die in de zadeltas van mijn paard stak en legde ze op de stenen tuintafel in de schaduw van een oude en knoestige cipres. Ik opende de map maar sloeg ze onmiddellijk weer dicht.

‘Gekoeld citroensap, vers uit onze limonaia.’ Stefano ging zitten en schonk uit een grote karaf twee volle glazen in. In de schaduw van de eeuwenoude cipres brachten we een toast op elkaar uit. ‘Op twee Vlamingen in hartje Venetië ... En ja, op de scherven, per Dio.’

Ik goot het koele vocht in één haal door mijn keel.

‘En wat zit daar in die map dat ik niet mag zien?’

Ik schoof Stefano de map toe. Bij de eerste schets trok hij een wenkbrauw op en snoof hoorbaar. Hij sprak geen woord. Aandachtig bladerde hij verder. Uit de barsten van de eeuwenoude cipres zoemden horzels.

‘Zijn dit schetsen van een ... lijk?’